

УДК 338.434:001.895

Богдан О. Д.

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Висвітлено основні проблеми інноваційного розвитку агропромислового сектору України, досліджено інструменти державного фінансування та розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності інноваційного розвитку вітчизняного агропромислового комплексу.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, науково-технічна діяльність, фінансування, інноваційний розвиток, державна підтримка.

З огляду на визначені у багатьох державних документах України стратегічні цілі щодо побудови нової високотехнологічної економіки та можливість загострення проблеми продовольчої кризи як на міжнародному рівні, так і в масштабах країни, першочерговими заходами Державної програми розвитку внутрішнього виробництва [1] є підтримка інноваційного розвитку підприємств, ефективне спрямування фінансового й ресурсного потенціалу для розвитку та стимулювання впровадження інноваційних технологій.

Урядовими документами визначено середньострокові завдання модернізації в аграрній сфері, зокрема: прискорення технічної та технологічної модернізації сільського господарства, активізація податкових, бюджетних стимулів і розвитку аграрної галузі як високоефективної, конкурентоспроможної на внутрішньому й зовнішньому ринках, створення міцної економічної основи для забезпечення соціально-економічного розвитку українського села.

Зважаючи на провідну роль агропромислового сектору в економічній стабільності держави, для кожного підприємства інноваційний розвиток означає виробництво високоякісних товарів і зростання власного технічного й технологічного потенціалу, а тому аналіз державного фінансування інноваційного розвитку країни – це дослідження комплексу показників від вивчення специфіки суб'єкта господарської діяльності до контролю виділених коштів.

Метою статті є вивчення інструментів державного фінансування та розроблення рекомендацій щодо підвищення ефективності інноваційного розвитку агропромислового комплексу (АПК) України.

Проблематиці державного регулювання інноваційного розвитку присвячено праці відомих вітчизняних вчених, серед яких: О. Алімов, Л. Антонюк, Ю. Бажал, В. Базилевич, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Жилінська, Т. Затонацька, А. Кабанова, А. Поручник, В. Савчук, Л. Стариченко, Л. Федулова та ін.

Питання інноваційного розвитку підприємства в агропромисловому секторі України відображено у дослідженнях таких українських науковців, як

© *Богдан О. Д.*, 2014

С. Гуткевич, О. Дацій, А. Заїнчковський, Д. Крисанов, Ю. Лупенко, А. Савич, О. Сологуб, І. Павленко, І. Федулова.

У статті розглянуто механізми фінансового регулювання АПК. Недостатня увага до вдосконалення державного механізму сучасних інноваційних технологій суб'єктами господарської діяльності впливає на ступінь освоєння та запровадження інноваційної продукції: ускладнюється процес зниження собівартості, зростання її якості й безпечності до рівня міжнародних стандартів.

Аналіз стану інноваційного розвитку АПК України дає змогу виокремити головні причини гальмування підвищення конкурентоспроможності галузі. Проблемні напрями бюджетної інноваційної політики мають розглядатися комплексно, з акцентуванням уваги на принципах розподілу бюджетних коштів і дотування найзбитковіших підприємств. Принципи розподілу та система контролю використання бюджетних і позабюджетних коштів, виділених на інноваційну діяльність, потребують ретельного аналізу.

На сьогодні проблеми агропромислового комплексу за різними джерелами класифікуються за такими напрямками:

1. Стратегічний. На думку О. Дороніна [2], у державі не сформовано обґрунтованої й ефективної інноваційної політики. Відмова України на початку незалежності від науково-технологічного розвитку, відсутність системи державних пріоритетів, виключення із загалу основних продуктивних сил сфери науки та інновацій є головною проблемою для прискореного розвитку економіки держави.
2. Управлінський. Брак системного управління інноваційним процесом з боку держави. Розподіл сфер управління АПК між різними відомствами призводить до відсутності спільних цілей і завдань, неузгодженості дій, розпорошення людських і фінансових ресурсів. Таке управління не спрямоване на вирішення загальнонаціональних завдань, оскільки має галузевий характер [3].
3. Законодавчий. За матеріалами деяких фахівців [4], нормативно-правова база регулювання інноваційної діяльності є фрагментарною, нецілісною, суперечливою і тому недосконалою. В Україні прийнято понад 100 законодавчих, нормативно-правових урядових актів і різноманітних відомчих документів, які не взаємоузгоджені і не формують єдиного законодавчого поля інноваційної діяльності. Закони, в яких наводяться програми розвитку держави, та закони, що встановлюють правові й економічні принципи формування і реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, потребують ретельнішого розгляду.
4. Технічний. Аграрний сектор, на жаль, не має достатньої ресурсної бази для забезпечення повноцінної роботи технопарків. Інновації, які створюють підприємства за власною ініціативою, не опрацьовуються належним чином. Експериментальне виробництво затратне, тому заводи, створені в агропромисловому секторі за радянських часів, поступово закривають. Розв'язання цієї проблеми потребує законодавчих ініціатив влади.

5. Фінансовий. Не забезпечено фінансовий механізм інноваційної діяльності. Основним джерелом фінансування витрат на інновації є власні кошти підприємств, тоді як у розвинутих країнах у підтримці інноваційної діяльності визначальну роль відіграє розгалужена й досить динамічна мережа приватних інвестиційних і венчурних фондів. У зв'язку з відсутністю чіткої системи правил і гарантій приватний капітал дотепер не спрямовується в інноваційну сферу [5].

Багато науковців, зокрема М. Крупка [6] та В. Федосов [7], особливу увагу приділяють дослідженню інструментів механізму фінансування інноваційної діяльності:

- 1) державне фінансування визначається як кошти бюджету і позабюджетні кошти;
- 2) кредитування – як фінансування інноваційної діяльності за рахунок позик банку та інших кредитних інституцій;
- 3) самофінансування передбачає використання суб'єктами господарювання власних та акціонерних фінансових ресурсів з інноваційною метою.

Зокрема, стимулювання інноваційної діяльності з боку держави охоплює фінансову підтримку та пільги. Фінансова підтримка за рахунок Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів (у межах коштів, передбачених відповідними бюджетами) може надаватися в таких формах (ст. 17 Закону України “Про інноваційну діяльність”):

- повної чи часткової компенсації (за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів) процентів, сплачених суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів;
- часткового (до 50 %) безпроцентного кредитування (на умовах інфляційної індексації) інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів за умови залучення до фінансування проекту необхідних коштів виконавця проекту і (або) інших суб'єктів інноваційної діяльності;
- майнового страхування реалізації інноваційних проектів у страховиків відповідно до Закону України “Про страхування” [8];
- повного безпроцентного кредитування (на умовах інфляційної індексації) пріоритетних інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів;
- надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів.

У 2013 р. за глобальним інноваційним індексом [9], який використовується у світовій практиці для визначення інноваційного рівня держави, Україна посіла 71-ше місце з індексом 35,8 (передують Швейцарія, Швеція та Великобританія), у 2012 р. – 63-тє з індексом 36,1 (передують Швеція, Швейцарія та Сінгапур). Ситуація свідчить про те, що інноваційний розвиток заслуговує на пильну увагу з боку держави. Підтримувати інноваційну діяльність під-

приємств здатні ринкові механізми рівноваги виробництва і споживання та конкуренції.

Натомість профільне міністерство визначає позитивні показники розвитку аграрного сектору протягом двох десятиліть. Низка правильних кроків влади останніми роками дала можливість стимулювати інвестування у виробництво м'ясо-молочної продукції. Крім традиційного зернового напрямку зростає популярність садівництва і виробництва фруктів [10].

У 2013 р. аграрний сектор характеризувався стабільним попитом серед громадян та переробних підприємств, забезпеченням фінансової підтримки виробників з боку банків, збільшенням обсягів дотацій і компенсацій за реалізовану тваринницьку продукцію переробним підприємствам [11].

Наразі активно формуються фінансові інститути розвитку, банки виявляють інтерес до комерціалізації системних проектів. Але для них важливе бачення стратегії розвитку галузей промисловості, яке без участі держави навряд чи можна сформулювати. Ця стратегія досить складна для реалізації, тому необхідно розробити систему надання пільг підприємствам, які виробляють подібні продукти, оскільки вони здійснюють більші витрати і несуть вищі ризики, ніж винахідники.

На думку автора, сучасна політика, яка стосується виробників АПК, не підкріплена всебічним моніторингом стану агропромислового виробництва й відповідною нормативно-правовою базою, що провокує фрагментарний та декларативний характер управлінських рішень. Так, українські аграрні підприємства перебувають у кризовому стані через неефективне управління, тому до основних заходів їх фінансової стабілізації належать перегляд та оновлення управлінських схем. Регулювання інноваційної співпраці має ґрунтуватися на активному втручанні держави у процес створення патентоспроможних технічних рішень із метою підвищення їх продуктивності як у кількісному, так і в якісному аспектах.

В Україні лише 0,8 % валової доданої вартості галузі становлять прямі дотації з бюджету. У Росії цей показник дорівнює 11 %, у США – 12, в ЄС – 21 % [12]. Завдяки дотаціям, що надаються в розвинутих країнах, навіть за поточних низьких цін на зерно фермери не зазнають збитків. У бюджеті на 2014 р. не передбачено відшкодування ПДВ українським експортерам зерна, що може створити додаткові перешкоди для конкурування на зовнішніх ринках. Кількість підприємств, які впроваджують інновації, щороку зменшується і дорівнює нині 12–14 % [13].

Як бачимо з рис. 1, у структурі фінансування наукової та науково-технічної діяльності велику частку становили кошти вітчизняних замовників, насамперед приватних підприємств (рис. 2).

Обсяг розподілу видатків є нерівномірним як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні, що зумовлює необхідність удосконалення методики визначення обсягу державних видатків, перегляду потреб структурних одиниць, котрі подають пропозиції для формування бюджету на наступний рік.

Спостерігається суттєве зменшення обсягу видатків на дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням. Політика

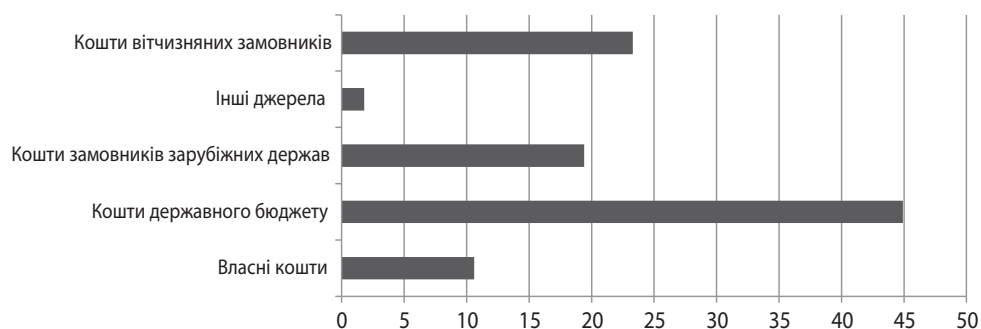

Рис. 1. Розподіл загального обсягу фінансування наукової та науково-технічної діяльності у 2012 р. за джерелами, %

Складено за даними Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України.

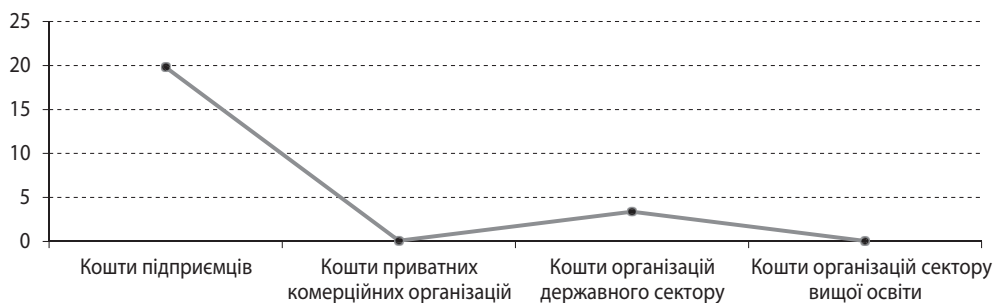

Рис. 2. Розподіл коштів вітчизняних замовників на фінансування наукової та науково-технічної діяльності у 2012 р., %

Складено за даними Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України.

акумулювання інноваційних ресурсів та їх використання має спрямовуватися на вибір конкурентоспроможних технологій, будівництво нових або модернізацію діючих об'єктів, організацію випуску нової продукції та її збуту з урахуванням ринкової кон'юнктури.

Обсяг фінансування наукової та науково-технічної діяльності в Україні за рахунок усіх джерел у 2012 р. становив 10 558,5 млн грн, зокрема з державного бюджету – 4739,2 млн грн, що на 22,8 % більше порівняно з 2011 р. Частка коштів державного бюджету в загальному обсязі фінансування дорівнювала 44,9 %, тобто зросла проти 2011 р. на 4,4 % [14].

Проаналізувавши динаміку бюджетних видатків у 2012–2014 рр. на наукову та науково-технічну сферу за даними таблиці, можна зазначити, що піднесення економіки не можливе без розв'язання кадрових проблем наукової сфери. Через те, що на підготовку фахівців науково-технічної галузі видатки бюджету щороку зменшувалися, загальна чисельність працівників наукових організацій скоротилася: у 2012 р. науково-технічну діяльність виконували

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ТА ЕКОНОМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

129,9 тис. осіб (2011 р. – 134,7 тис. осіб; 2010 р. – 141 тис.; 2009 р. – 146 тис. осіб) [15]. Водночас чисельність фахівців із науковими ступенями докторів і кандидатів наук практично не змінилася, що свідчить про тенденцію до збереження інтелектуальної складової наукових кадрів.

Т а б л и ц я

Динаміка структури бюджетних видатків на наукові дослідження і розробки,
тис. грн

Код	Стаття видатків	2012	2013	2014 (план)
0950	Навчання, стажування, підвищення кваліфікації студентів, аспірантів, науково-педагогічних та педагогічних працівників за кордоном, підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів харчової, переробної промисловості та агропромислового комплексу	50 770	41 120,4	30 057,6
0482	Дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку агропромислового комплексу, підготовка наукових кадрів, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації	136 512,3	87 122,8	73 817,3
0482	Фундаментальні дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку агропромислового комплексу, підготовка наукових кадрів	470 600,9	431 398,7	441 942,1
0421	Здійснення заходів щодо підтримки науково-дослідних господарств	9 796,6	10 281,6	10 281,6

С к л а д е н о за Законами України “Про Державний бюджет України” на 2012, 2013, 2014 рр.

В Україні найбільша частка бюджетних коштів припадає на стратегічний пріоритет інноваційної діяльності “Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу”. Основними напрямками бюджетних асигнувань на науку, за якими здійснюється аналіз, є:

- фундаментальні дослідження (зокрема за рахунок грантів Державного фонду фундаментальних досліджень);
- прикладні дослідження і розробки;
- державні цільові наукові й науково-технічні програми та наукові частини державних цільових програм (ДЦНТП);
- розробки найважливіших новітніх технологій за державним замовленням;
- програми і проекти у сфері міжнародного наукового й науково-технічного співробітництва;
- фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури та оновлення матеріально-технічної бази;
- інші напрями фінансової підтримки сфери наукової та науково-технічної діяльності.

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ТА ЕКОНОМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Майже всі технології (934 од. на суму 20 579,8 тис. грн) передані на внутрішньому ринку і є новими для України, з них 920 од. (20 497,9 тис. грн) належать Національній академії аграрних наук України. За рахунок спеціального фонду державного бюджету створено 5562 од. НТП, з них 67,7 % впроваджено.

В аграрному секторі нині простежується слабкий зв'язок промислового виробництва та науково-дослідних установ щодо консультування та передавання технологічного досвіду. Власник промислового виробництва не налаштований ризикувати, адже вільних коштів бракує. Приватний сектор промислового виробництва повинен освоювати на ринку інновації та розробляти технології на основі власних досліджень, а держава – створювати сприятливі умови для розвитку фундаментального знання і комплексу технологій стратегічного характеру, а також забезпечувати інфраструктуру та сприятливі інституційні умови для інноваційної діяльності приватних компаній.

За теперішньої ситуації у процесі виробничої кооперації виникає безліч проблем: брак інформації про виробничі потужності промислових підприємств регіонів і ступінь їхньої участі у виробничій кооперації; відсутність механізмів стимулювання підприємств і організацій у процесах виробничої кооперації, чітко виражених ініціатив щодо формування міжрегіональних промислових кластерів.

Цікавим щодо державного регулювання інноваційного розвитку підприємств є досвід зарубіжних країн:

Форми державної підтримки інноваційної діяльності у різних країнах

<i>Сполучені Штати Америки</i>	
Департамент сільського господарства (U. S. Department of Agriculture; USDA*) є головним розпорядником бюджетних коштів, що спрямовуються на реалізацію програм сільського господарства. Мережа технологічного капіталу: технополіси, науково-технічні парки, квазі-ризикова форма організації корпорацій, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми та організації, бізнес-інкубатори, науково-технологічні центри, науково-інженерні центри, спільні промислово-університетські дослідні центри, венчурні фірми	
<i>Стимули</i>	Завдяки подібній урядовій системі забезпечується належна система контролю й аудиту, за яку несуть відповідальність конкретні структурні підрозділи. Пільгове оподаткування, інвестиційний податковий кредит у розмірі 6–10 %, пільговий режим амортизаційних відрахувань (строк служби обладнання – три роки, фонди – п'ять років), субсидії венчурному бізнесу до 100 тис. дол. США на вісім років, до 1 млн дол. США на 25 років, цільові асигнування з бюджету не менше 1,25 % бюджету відомства**
<i>Німеччина</i>	
Елементами інфраструктури є: науково-технічні парки, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми, венчурні фірми, технополіси	
<i>Стимули</i>	Цільові безоплатні субсидії, дотації малим підприємствам на інвестування у НДДКР та підвищення кваліфікації персоналу на термін до трьох років. Оплата витрат на технічну експертизу, пільгові кредити, система страхування кредитів, що гарантує приватним банкам повернення 80 % на 15–23 роки, податкові знижки і пільги, прискорена амортизація, цільові банківські кредити

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ТА ЕКОНОМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

<i>Франція</i>	
Ринкова інфраструктура інноваційного сектору: технополіси, технопарки, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми, венчурні фірми, центри передачі технологій	
<i>Стимули</i>	Дотації організаціям, що займаються науково-дослідними роботами за контрактами у розмірі 50 % від суми витрат, субсидії, довгострокові позики, податкові кредити на приріст витрат на роботи у розмірі 25 % приросту витрат компаній, кредитні гарантії, пільгове оподаткування
<i>Японія</i>	
Ключову роль у визначенні стратегії розвитку промисловості, створенні промислових розробок і їх упровадженні відіграє міністерство зовнішньої торгівлі та промисловості. Контроль за реалізацією конкретних напрямів науково-технічного прогресу здійснює керівництво галуззю науки і техніки. Елементи інфраструктури: Японська корпорація розвитку досліджень, технополіси, науково-технічні парки, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми та організації	
<i>Стимули</i>	Пільгові кредити венчурним фондам під 5–6 % річних, податкова знижка на приватні інвестиції в НДДКР до 20 %, субсидії з державних фондів до 2 млн єн
<i>Великобританія</i>	
Інфраструктурні елементи: Британська технологічна група, технополіси, малі інноваційні фірми, науково-технічні парки, венчурні фірми, науково-дослідні консорціуми	
<i>Стимули</i>	Пільгове оподаткування від 25–35 %, субсидії на проведення досліджень 75 % витрат фірм (не більше 50 тис. ф. ст.), списання витрат на НДДКР на собівартість продукції (послуг) у будь-якій сумі, кредитні гарантії

* Food Safety // U. S. Department of Agriculture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usda.gov>.

** Шмігельська З. К. Зарубіжний досвід управління інноваційною діяльністю малих і середніх підприємств та можливості його адаптації в ринковій економіці України / З. К. Шмігельська // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2 (3). – С. 119–128.

Світова практика демонструє ефективні механізми державного стимулювання інноваційного розвитку. Незважаючи на не зовсім сприятливий економічний клімат, Україна може скористатися досвідом нових індустріальних країн, які досягли значних успіхів у розвитку інноваційної діяльності.

Для прискорення цього процесу у нашій країні слід досконало вивчити досвід: США – щодо системи контролю й аудиту фінансових витрат на науку (перевірка цільового використання бюджетних коштів, організації венчурного бізнесу); Франції – у частині, що стосується дотування організацій, які займаються науково-дослідною діяльністю, механізму роботи з технополісами; Японії – щодо фінансування інноваційних проектів та ролі міністерства зовнішньої торгівлі та промисловості. При застосуванні успішних елементів зарубіжного досвіду слід урахувувати особливості інноваційної діяльності в Україні.

Потужну підтримку може надати міжнародна допомога. Для поглиблення співпраці України та ЄС реалізується програма “Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні” [16] – один із чотирьох проєктів у інноваційній сфері, що наразі виконуються за фінансування Європейського Союзу. Найкращий досвід ЄС має забезпечити створення сприятливішого нормативно-законодавчого середовища для досліджень та інновацій. Ці заходи є потенційними інструментами для реалізації інноваційного потенціалу і, таким чином, зміцнення національної економіки.

Статус країни – члена Міжнародної європейської інноваційної науково-технічної програми “EUREKA” (European Research Coordination Agency) [17], створеної для сприяння у проведенні досліджень і розробок, конкурентоспроможних на світовому ринку, надає Україні можливість здійснювати: придбання внутрішніх та зовнішніх НДР – 19,8 %; підприємств, машин, обладнання та програмного забезпечення – 62,3; зовнішніх знань – 4,9; навчання та підготовку персоналу – 18,3; ринкові запровадження інновацій – 5,8 %.

Для залучення прямих іноземних інвестицій у харчову промисловість у 2013 р. Кабінет Міністрів України затвердив перелік пріоритетних галузей економіки: агропромисловий комплекс, житлово-комунальне господарство, машинобудування, інфраструктура і сфера туризму. Реалізація інвестиційних проєктів у цих галузях передбачає звільнення від сплати податку на прибуток підприємств і ввізних мит.

За даними Міністерства доходів і зборів України, пільговим режимом оподаткування у минулому році скористалися понад 16 тис. сільськогосподарських товаровиробників. Спеціальний режим оподаткування передбачає право підприємства залишити у власному розпорядженні суму ПДВ, нараховану на вартість поставлених товарів та послуг, а не сплачувати її до бюджету. Завдяки цьому сільськогосподарські виробники залишили у власному розпорядженні 14,7 млрд грн. Разом із тим, зазначають аналітики Міністерства доходів і зборів України, незважаючи на такі значні державні преференції, економічної стабільності у галузі не досягнуто [18]. Основними іноземними інвесторами у вітчизняне сільське господарство є Великобританія, Данія, Нідерланди, Німеччина, Польща, Росія, Словаччина, США, Франція та Швеція [19].

За результатами проведених досліджень можна зазначити, що механізм державного фінансування інноваційної діяльності потребує суттєвого вдосконалення. Рівень якісного та кількісного розвитку науково-технічного потенціалу держави достатньо потужний для реалізації заданих стратегічних напрямів.

Відкритість національної економіки, наростання світової продовольчої кризи можна вважати потужним викликом для українського аграрного ринку. Це стимулюватиме приплив інвестиційних ресурсів у галузь і пожвавлення експорту. Тому державна інвестиційна політика щодо галузей АПК має бути виваженою та націленою на розширення джерел інвестиційного забезпечення, насамперед за рахунок підвищення доступності кредитних ресурсів, створення комфортних умов для розвитку сектору.

Отже, у 2014 р. для поліпшення ситуації слід зробити виважені кроки стосовно:

- перегляду законів та внесення структурних змін щодо інноваційної, наукової та науково-технічної діяльності для вдосконалення механізмів взаємодії інститутів і профільних структурних підрозділів агропромислового сектору економіки України;
- створення регіональних інноваційних систем із реформуванням системи освіти країни в частині, що стосується впровадження науково-технічних розробок;
- проведення моніторингу ефективності цільового використання коштів державного бюджету на всіх стадіях його формування та виконання;
- впровадження досконалих корпоративних моделей управління – розроблення комплексу спільних дій бізнесу і держави, спрямованих на розвиток і підтримку галузі наукомістких технологій.

Досвід провідних країн потребує ретельного аналізу в частині його гармонізації з вітчизняною нормативно-правовою базою.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва : постанова Кабінету Міністрів України від 12.09.2011 № 1130 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011-p>.
2. *Доронін О. А.* Основні проблеми державного управління аграрної політики в сучасних умовах / О. А. Доронін // Наукові праці МАУП. – 2010. – Вип. 3 (26). – С. 72–74.
3. *Федулова Л.* Технологічний розвиток економіки / Л. Федулова // Економіка України. – 2006. – № 6 (535). – С. 9.
4. Інноваційна діяльність в Україні : монографія / А. М. Гуржій, Ю. В. Каракай, З. О. Петренко та ін. – К. : УкрІНТЕІ, 2006. – 152 с.
5. *Крупка М. І.* Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М. І. Крупка. – Л. : Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – 608 с.
6. *Крупка М. І.* Фінанси і підприємництво в Україні на межі тисячоліть / М. І. Крупка. – Л. : Діалог, 1997. – С. 123–135.
7. *Федосов В.* Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями : монографія / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін ; за наук. ред. В. Федосова. – К. : КНЕУ, 2002. – 387 с.
8. Про страхування : закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
9. The local dynamics of innovation // The global innovation index 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org>.
10. Звіт про стан аграрного сектору України за 2013 рік / Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>.
11. Індекс цін на сільськогосподарську продукцію за 2013 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. *Заблоцький М.* Як бюджет-2014 вдарить по селянам / М. Заблоцький // Українська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.blogs.pravda.com.ua>.

13. Агропромисловий комплекс України: стан та перспективи розвитку : за матеріалами VII Пленуму Спілки економістів України та Всеукр. наук.-практ. конф. : наук. зб. – К. : Аратта, 2010. – С. 175–187.
14. Наукова і науково-технічна діяльність в Україні / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
15. Науково-технологічна сфера України : звіт / Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dknii.gov.ua>.
16. Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні / Проект технічної допомоги ЄС Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.innopolicy.com.ua>.
17. European Research Coordination Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurekanetwork.org>.
18. Пільги сільгоспвиробникам мають використовуватися за призначенням / Міністерство доходів і зборів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minrd.gov.ua>.
19. Сільське господарство України привабило 152 млн дол. іноземних інвестицій // Agrostart [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agrostart.org/news/details/53>.
20. Safety // U. S. Department of Agriculture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usda.gov>.
21. Шмігельська З. К. Зарубіжний досвід управління інноваційною діяльністю малих і середніх підприємств та можливості його адаптації в ринковій економіці України / З. К. Шмігельська // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2 (3). – С. 119–128.

*Стаття надійшла до редакції
23 січня 2014 року*